

Fornsök – en djupdykning i kulturarvet

I samband med att det nya sökverktyget för fornlämningar – Fornsök – invigdes den 19 maj 2008 på Sjöhistoriska museet hölls också ett seminarium om vilka möjligheter det ger för kulturmiljövården och för alla som är intresserade av vårt gemensamma kulturarv både på land och i vatten.

Lättillgänglig information stärker historieintresset

Seminariet inleddes av Rolf Källman från Riksantikvarieämbetet. Han underströk vikten av att kunna knyta ihop kulturhistoriska lämningar på land och i vatten. De är inte separerade företeelser utan ger tillsammans information som kan hjälpa oss att förklara vår historia.

Andra register på olika myndigheter kan ge ytterligare pusselbitar, men det finns en djungel av kanaler med kulturmiljöinformation. Just nu arbetar Riksantikvarieämbetet med att skapa en tydligare infrastruktur för att kunna samköra olika webbplatser med kulturarvsinformation. I framtiden kommer fler databaser med fornlämningar, bebyggelseuppgifter och landskapshistoria att byggas ihop.

Mer lättillgänglig information kommer att väcka människors intresse för historia. "Intresset börjar på förstukvisten", sa Rolf Källman. Många människors nyfikenhet för kulturarvet börjar kring det egna huset. Fornsök är inte bara till för tjänstemännen som sysslar med fysisk planering, den är till för alla.

Rolf Källman slog också ett slag för den muntliga traditionen kring fornlämningar, som oftast inte finns dokumenterade i databaserna. Kulturarvet tillhör alla, och vi har personliga relationer till olika lämningar.

Statens maritima museer bevarar och levandegör

Andreas Olsson, från Statens maritima museer, berättade om myndighetens kulturmiljöavdelning och den breddning av arbetet som inletts. Verksamheten kring marinarkeologi under vatten kommer framöver även omfatta maritima lämningar och miljöer på land.

I dialog med länsstyrelser och läns museer vill man bredda det pågående kulturarvsarbetet och ha en stödjande funktion för andra institutioner som verkar inom området. Fokusområden är kulturarvet under vatten, det flytande kulturarvet i form av fartyg och båtar, befästningar vid kusterna och varvsmiljöer.

Samverkan med sportdykningen fortsätter. Det flesta uppgifter om vrak i Fornsök kommer från början från sportdykare och samverkan kan utvecklas vidare till att även omfatta bevarandearbetet. En intensiv dykning på ett och samma vrak ger slitskador och skadegörelse, men i de flesta fall är det oavsiktligt från sportdykarnas sida. Ökad kunskap om vraken ger bättre skydd. I framtiden önskar man ett mer systematiskt samarbete med sportdykare när det gäller antikvarisk övervakning.

Andreas Olsson berättade också om planerna på att tillsammans med Haninge kommun skapa en dykpark vid Dalarö. Enligt den modell som tagits fram, Dalarömodellen, så ska dykparken öka tillgängligheten till vraken i området. Vraken som ingår i parken ska ha tydliga vård- och skyddsplaner. Sportdykare

ska kunna besöka vraken tillsammans med certifierade dykguider och för de som inte dyker själva ska andra upplevelser erbjudas genom båtturer med undervattenskamera, utställningar och information.

Sjöfartsverket går på djupet

Hans Öiås från Sjöfartsverket presenterade hur det moderna sjömättningsarbetet går till med tekniska hjälpmedel som Multibeamekolod, Side scan sonar och satellitbilder. Sjöfartsverket ansvarar för samordningen av svensk sjögeografisk information. Det ligger till grund för produktionen av sjökort och för sjösäkerhetsarbete.

Sjöfartsverkets djupdatabas är ett levande arkiv som ska vara heltäckande. Här ingår vrakinformationen. "Vrak farliga för sjöfarten" identifieras och anges med minsta djup. Att kända vrak nu förvaltas av Riksantikvarieämbetet i Fornsök gör det till ett viktigt redskap vid planering av muddringar, kajanläggningar, ledningsdragningar och annat.

Vilka maritima lämningar finns i Fornsök/FMIS?

I Fornsök finns totalt 3 000 fornlämningar under vatten. De allra flesta av dessa är vrak. Dessutom finns 12 000 uppgifter om förlisningar eller ännu inte bekräftade uppgifter om vrakfynd.

Informationen som nu är åtkomlig via Fornsök kommer dels från svenskt marinarkeologiskt arkiv som började byggas upp på Sjöhistoriska museet på 1960-talet. Senare samlades arkivet digitalt tillsammans med Sjöfartsverkets vrakuppgifter i SjöMIS. Nu har SjöMIS slagits ihop med Riksantikvarieämbetets databas för fornlämningar på land, FMIS, och allt har gjorts tillgängligt i funktionen Fornsök som finns åtkomlig för alla via Internet.

Det är Riksantikvarieämbetet som har det övergripande ansvaret för Fornsök och FMIS. Statens maritima museer är kvalitetsgranskare av den maritima informationen och en remissinstans. Sjöfartsverket står för sjökort och sjömätning.

De maritima lämningarna i Fornsök har ofta en fyllig information med dramatiska förlisningsberättelser och uppgifter om fartygets historia, last, destination mm. Till det kommer ett rikt bildmaterial.

För den professionella användaren av Fornsök, som kräver inloggning, finns även geofysiska observationer att tillgå. Det innebär uppgifter om vrakfynd som ännu inte har antikvariskt besiktigats. De kan dock vara till stor hjälp vid fysisk planering. Kvalitetssäkringen av uppgifterna i Fornsök kommer att fortsätta och det finns ett stort nyregistreringsbehov. Eftersom ingen systematisk inventering under vatten har skett så finns det många områden som ännu är utforskade.

Dagen avslutades med en diskussion om hur Fornsök som verktyg kan användas för att sprida kunskap och väcka nyfikenhet kring kulturarvet under vatten. Hur många vet om att vi har ett kulturarv av världsklass under Östersjöns yta? Idéer om Fornsök som ett verktyg för skolor, hembygdsintresserade privatpersoner och sportdykare nämndes. Moderator under dagen var Sven Rentzög, Riksantikvarieämbetet.